

МОНГОЛ УЛСЫН ХЭВЭЛЭГ
10 дугаар сарын 06
№37 /658/

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН АЛБАН МЭДЭЭЛЭЛ

Монгол Улсын
Иргэдийн газрын
тогтоол

1521

Монгол Улсын
Иргэдийн шүүхийн
тогтоол

1550

Хөтөлбөр батлах тухай

Иргэний хуулийн 12 дугаар
бүлгийн 4 дүгээр дэд
бүлгийн зарим зүйл, заалтыг
тайлбарлах тухай

ГАРЧИГ**МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ**

321. Хөтөлбөр батлах тухай Дугаар 151 1521

МОНГОЛ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН ТОГТООЛ322. Иргэний хуулийн 12 дугаар бүлгийн
4 дүгээр дэд бүлгийн зарим зүйл, заалтыг
тайлбарлах тухай Дугаар 16 1550**МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ**2010 оны 06 дугаар Дугаар 151 Улаанбаатар
сарын 16-ны өдөр хот**Хөтөлбөр батлах тухай**

Засгийн газрын 2008-2012 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зорилгоор Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. "Өмнөд говийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх хөтөлбөр"-ийг 1 дүгээр, "Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө"-г 2 дугаар хавсралт ёсоор тус тус баталсугай.

2. "Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө"-нд тусгагдсан арга хэмжээг тухайн жилийн эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх Үндсэн чиглэл болон Төсвийн тухай хуульд тусган хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулахыг Сангийн сайд С.Баярцогт, Эрдэс баялаг, эрчим хүчний сайд Д.Зоригт, Зам, тээвэр, барилга, хот байгуулалтын сайд Х.Баттулга, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Л.Гансүх, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайд Ё.Отгонбаяр, Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайд Т.Ганди нарт даалгасугай.

3. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явц, үр дүнг жил бүрийн I улиралд багтаан Засгийн газарт танилцуулж байхыг Монгол Улсын Тэргүүн шадар сайд Н.Алтанхуяг, Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо (Ч.Хашчулуун)-нд даалгасугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ САЙД****С.БАТБОЛД****МОНГОЛ УЛСЫН
ТЭРГҮҮН ШАДАР САЙД****Н.АЛТАНХУЯГ**

Монгол Улсын Засгийн газрын
2010 оны 151 дүгээр тогтоолын
1 дүгээр хавсралт

**ӨМНӨД ГОВИЙН ДЭД БҮТЦИЙГ
ХӨГЖҮҮЛЭХ ХӨТӨЛБӨР**

Нэг. Хөтөлбөр боловсруулах үндэслэл

1.1. Нийтлэг үндэслэл

Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогод дэвшүүлсэн, өндөр технологид тулгуурлан стратегийн орд газруудыг ашиглан эдийн засгийн салбарын бүтцийг сайжруулж, мэдлэгт суурилсан эдийн засгийг бий болгох санхүүгийн чадавхи, хуримтлалыг бүрдүүлэх, боловсруулах аж үйлдвэрийн салбарт өндөр технологийг нэвтрүүлж, гадаад зах зээлд өрсөлдөх чадвартай эцсийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх зэрэг тэргүүлэх зорилтууд нь энэхүү хөтөлбөрийг боловсруулах үндэслэл болж байна.

Улсын Их Хурлын 2007 оны 27 дугаар тогтоолоор баталсан стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд газруудыг ашиглах, эдийн засгийн эргэлтэд оруулах арга хэмжээг хугацаа алдалгүй авах, алт, зэс, нүүрс, төмөр, уран зэрэг эрдэс, түүхий эд, ашигт малтмал, уул уурхайн гаралтай бүтээгдэхүүний нэр төрөл, хэмжээг нэмэгдүүлэх, түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг боловсруулах, тээвэрлэхэд шаардлагатай дэд бүтцийг барих үүднээс салбар дундын бодлогын уялдаа, зохицуулалтыг сайжруулах зайлшгүй шаардлага гарч байна.

Стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордуудыг 2010-2015 онд эдийн засгийн эргэлтэд оруулж, ашиглаж эхэлсэн тохиолдолд эдийн засгийн өсөлт жилд дунджаар 12.5 хувь болон өсч, 2015 онд нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ 5250 ам.долларт хүрч 2009 оны түвшингээс 2.7 дахин нэмэгдэхээр байна.

2015 он гэхэд дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хөдөө аж ахуйн салбарын хэмжээ 13.2 хувь, аж үйлдвэрийн салбарын хэмжээ 49.8 хувь, үйлчилгээний салбарын хэмжээ 37.0 хувьтай болохоор байна. Ингэснээр манай улсын эдийн засгийн бүтцэд томоохон өөрчлөлт гарч аж үйлдвэр, үйлчилгээний салбар давамгайлсан эдийн засгийн бүтэц рүү шилжих алхам бүрэлдэж эхэлнэ. Мөн дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх боловсруулах аж үйлдвэрийн салбарын хэмжээ 2009 онд дөнгөж 5 хувьтай байсан бол 2015 онд 2.2 дахин нэмэгдэж 11.1 хувьд хүрэхээр байна.

Өмнөд говийн стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын

ордуудыг байршил, дэд бүтцээр хангах онцлогийг харгалзан гурван хэсэгт хуваан үзэж болно:

Баруун хэсэгт: Нарийнсухайт, Овоот толгойн нүүрсний орд;

Төвийн хэсэгт: Тавантолгойн нүүрсний бүлэг орд, Оюутолгойн зэс-алтны орд;

Зүүн хэсэгт: Цагаансуваргын зэс молибдений орд, Шивээ-Овоогийн хүрэн нүүрсний орд байрлаж байна.

Эдгээр стратегийн ач холбогдол бүхий ордууд болон өмнөд говийн бусад ашигт малтмалын ордуудыг түшиглэн дараахь уул уурхайн олборлох, боловсруулах аж үйлдвэр, барилгын материалын үйлдвэрүүдийг барихаар төлөвлөж байна.

Баруун хэсэгт: Нарийнсухайтын нүүрсний бүлэг ордыг түшиглэн уул уурхай-кокс хими-эрчим хүчний цогцолбор;

Төвийн хэсэгт: Тавантолгойн нүүрсний бүлэг ордыг түшиглэн уул уурхай-кокс хими-эрчим хүчний цогцолбор, Оюутолгойн зэс-алтны ордуудыг түшиглэн зэс баяжуулах-хайлуулах үйлдвэр, Тарагтын гөлтгөний ордыг ашиглан барилгын материалын үйлдвэр;

Зүүн хэсэгт: Цагаансуваргын зэс молибдений орд болон түүний ойр орших бусад ордыг түшиглэн уул уурхайн баяжуулах үйлдвэр, Чойр, Сайншандын бүсэд эрчим хүчний цогцолбор, газрын тос боловсруулах үйлдвэр, цементийн үйлдвэр, Хавиргын улааны орд, Билүүтийн шохойн чулууны орд, Түшлэгийн базальт чулууны ордуудыг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэр барих зэрэг болно.

Өмнөд говийн ашигт малтмалыг олборлох, боловсруулах аж үйлдвэрийг хөгжүүлэхийн тулд ажиллах хүчин суурьших хот, сууринг байгуулах, хүн ам, үйлдвэрлэлийн хэрэгцээний усны судалгаа хийх, нөөцийг илрүүлэх, цахилгаан, эрчим хүчээр хангах, уул уурхайн бүтээгдэхүүнийг зах зээлд хүргэх тээврийн сүлжээ байгуулах зэрэг инженерийн суурь дэд бүтэц болон нийгмийн үйлчилгээг хөгжүүлэх хэрэгцээ шаардлага зайлшгүй тулгарч байна.

Мөн томоохон уул уурхай, боловсруулах аж үйлдвэр, дэд бүтцийн төслүүдийг хэрэгжүүлэхээс өмнө тэдгээрийн байгаль орчинд болон нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгах арга замыг тодорхойлсон байх шаардлагатай байгаа зэрэг нь энэхүү хөтөлбөрийг боловсруулах үндэслэл болж байна.

1.2. Хууль эрх зүйн үндэслэл

Энэхүү хөтөлбөрийг боловсруулах хууль, эрх зүйн үндэслэл нь:

1.2.1 Монгол Улсын Үндсэн хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомж, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Монгол Улсын бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал;

1.2.2 Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилгод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогод өндөр технологид тулгуурлан стратегийн орд газруудыг ашиглан эдийн засгийн салбарын бүтцийг сайжруулж мэдлэгт суурилсан эдийн засгийг бий болгох санхүүгийн чадавхи, хуримтлалыг бүрдүүлнэ, боловсруулах аж үйлдвэрийн салбарт өндөр технологийг нэвтрүүлж, гадаад зах зээлд өрсөлдөх чадвартай эцсийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ гэсэн тэргүүлэх зорилтууд;

1.2.3. "Тодорхой ордыг стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордод хамруулах тухай" Улсын Их Хурлын 2007 оны 27 дугаар тогтоол;

1.2.4. Монгол Улсын Засгийн газрын 2008-2012 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт "Стратегийн болон томоохон орд газруудыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулж, Тавантолгойн нүүрсний, Оюутолгойн зэс, алтны, Цагаансуваргын зэс-молибдений ордуудыг ашиглаж эхэлнэ", "Стратегийн ач холбогдол бүхий ордуудын цахилгаан хангамж, авто зам, төмөр замын асуудлыг шийдвэрлэнэ, Улаанбаатар-Мандалговь-Тавантолгой-Оюутолгойн 220 квт-ын цахилгаан дамжуулах агаарын шугамыг барьж, Багануур-Чойр, Чойр-Мандалговийн 220 квт-ын цахилгаан дамжуулах агаарын шугамыг 2 хэлхээтэй болгоно", "Говийг /Өмнөговь, Дорноговь, Дундговь, Говьсүмбэр/ хөгжүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулж, Тавантолгойн нүүрс, Оюутолгойн зэс-алт, Цагаансуваргын зэсийн ордод түшиглэн уул уурхай-металлурги-эрчим хүчний цогцолборыг барьж байгуулах ажлыг эхлүүлнэ" гэж заасан зорилтууд;

1.2.5. Монгол Улсын Засгийн газрын 2008-2012 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөнд "Оюутолгой, Тавантолгой зэрэг стратегийн ордуудыг түшиглэн 10.0-20.0 мянган хүн амтай хотыг шинээр байгуулах иж бүрэн зураг төслийг боловсруулж хэрэгжүүлж эхэлнэ" гэж заасан арга хэмжээ;

1.2.6. "Монгол Улсын өмнөд бүсийн ашигт малтмалын томоохон орд газруудад шаардагдах дэд бүтцийн хөгжлийн стратегийг тодорхойлох тухай" Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хорооны 2009 оны 44 дүгээр тогтоол зэрэг болно.

1.3. Нэр томъёоны тодорхойлолт

1.3.1 Энэ хөтөлбөрт хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

-“өмнөд говь” гэж Төвийн бүсийн өмнөд хэсгийн говийн дөрвөн аймгийг /Өмнөговь, Дорноговь, Дундговь, Говьсүмбэр/ хамарсан нутаг дэвсгэрийг;

-“суурь дэд бүтэц” гэж хөтөлбөр хэрэгжиж буй нийт нутаг дэвсгэрийг хамарсан, улсын чанартай, цахилгаан, эрчим хүчний эх үүсвэр, дамжуулах гол шугам сүлжээ, төмөр зам, авто зам, нисэх буудал, усны эх үүсвэр, дамжуулах гол шугам сүлжээг;

-“уул уурхайн олборлох, баяжуулах, боловсруулах аж үйлдвэрийн дэд бүтэц” гэж тухайн үйлдвэрүүдийн зам, тээвэр, цахилгаан, дулаан, холбоо, цэвэр ус, ариутгах татуургын эх үүсвэр, шугам сүлжээг;

-“хот, суурины инженерийн дэд бүтэц” гэж тухайн хот, суурины зам, тээвэр, цахилгаан, дулаан, холбоо, цэвэр ус, ариутгах татуургын эх үүсвэр, шугам сүлжээг;

-“хот, суурины нийгмийн суурь үйлчилгээ” гэж хүн амын эрүүл мэнд, боловсрол, хүнс, орон сууцны хангамж, соёл ахуйн зэрэг үйлчилгээг;

-“хот, тосгоны хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө” гэж хүн амын эрүүл, аюулгүй амьдрах, ажиллах таатай орчинг бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн хот байгуулалтын үндсэн баримт бичгийг;

-“хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөө” гэж хот, тосгоны хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу тухайн дүүрэг, хороолол, цогцолборын газар зохион байгуулалт, барилгажилт, тохиожилтын төлөвлөлт, инженерийн шугам сүлжээний хангамжийг нарийвчлан тодотгож төлөвлөсөн хот байгуулалтын үйл ажиллагааны баримт бичгийг.

Хоёр. Хөтөлбөрийн зорилго, зорилт, хамрах хүрээ, хэрэгжүүлэх хугацаа, зарчим

2.1. Хөтөлбөрийн зорилго нь Өмнөд говийн суурь дэд бүтэц, уул уурхайн олборлох, баяжуулах, боловсруулах аж үйлдвэрийн дэд бүтэц, тэдгээрийг түшиглэн хөгжих хот, суурины инженерийн дэд бүтэц болон нийгмийн суурь үйлчилгээг бий болгоход оршино.

2.2. Хөтөлбөрийн зорилгыг хэрэгжүүлэхийн тулд дараахь

зорилтуудыг тодорхойлж байна:

2.2.1. Зорилт 1: Өмнөд говийн суурь дэд бүтцийг байгуулах;

2.2.2. Зорилт 2: Өмнөд говийн уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийн дэд бүтцийг байгуулах;

2.2.3. Зорилт 3: Хот, суурины инженерийн дэд бүтэц болон нийгмийн суурь үйлчилгээг хөгжүүлэх.

2.3. Хөтөлбөрийн хүрээнд өмнөд говийн нутаг дэвсгэр хамрагдана.

2.4. Хөтөлбөрөөр дэвшүүлсэн зорилтуудыг 2010-2015 онд хэрэгжүүлнэ.

2.5. Хөтөлбөрийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхдээ дараахь зарчмыг баримтална:

2.5.1 үндэсний аюулгүй байдалд харшлахгүй, олон нийтийн эрх ашигт нийцсэн байх;

2.5.2. байгаль орчинд сөрөг нөлөө үзүүлэхгүй байх;

2.5.3. эдийн засгийн өсөлтийг хангах;

2.5.4. төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн харилцааг дэмжих;

2.5.5. тухайн салбарын шилдэг техник, технологи, олон улсын дэвшилтэт стандартуудыг ашиглах.

Гурав. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

3.1. Өмнөд говийн суурь дэд бүтцийг байгуулах зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.1.1. Цахилгаан, эрчим хүчээр хангах:

3.1.1.1. Улаанбаатар-Мандалговь-Тавантолгой-Оюутолгойн 220 квт-ын цахилгаан дамжуулах шугам, дэд станц барих;

3.1.1.2. Ухаахудагийн нүүрсний ордыг түшиглэн 12 мвт-ын жижиг цахилгаан станцыг хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар барих;

3.1.1.3. Тавантолгойн нүүрсний бүлэг орд орчимд

400 мвт-аас доошгүй хүчин чадалтай цахилгаан станцыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих;

3.1.1.4. Шивээ-Овоогийн цахилгаан станцаас 300 мвт орчим цахилгаан эрчим хүчийг Монгол Улсын дотоодын хэрэгцээнд авах асуудлыг шийдвэрлэх.

3.1.2. Зам, тээврийн суурь дэд бүтцээр хангах:

3.1.2.1. Тавантолгой-Цагаансуварга-Сайншанд чиглэлийн төмөр замын суурь бүтцийг барих;

3.1.2.2. Тавантолгой - Гашуунсухайт, Нарийнсухайт - Шивээхүрэн чиглэлийн төмөр замын суурь бүтцийг хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар барих;

3.1.2.3. Оюутолгой - Гашуунсухайт - Улсын хил чиглэлийн 105 км хатуу хучилттай авто замыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих;

3.1.2.4. Нарийнсухайт-Шивээхүрэн чиглэлийн 56 км хатуу хучилттай авто замыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих;

3.1.2.5. улсын чанартай Улаанбаатар-Мандалговь-Цогтцэций чиглэлийн 249 км, Даланзадгад-Цогтцэций-Оюутолгой-Гашуунсухайт-Улсын хил чиглэлийн 338 км хатуу хучилттай авто зам барих.

3.1.3. Үйлдвэрлэлийн болон ундны усны хэрэгцээг хангах:

3.1.3.1. Өмнөд говийн бүсэд хэрэгжих уул уурхайн олборлох, боловсруулах аж үйлдвэр, дэд бүтцийн томоохон төслүүдийн усны хэрэгцээг нарийвчлан тодорхойлж, одоогийн байдлаар илэрсэн усны ордын нөөцөөр хангах нөхцөлийг судлах, шаардлагатай тохиолдолд усны ордын нэмэлт хайгуул хийх;

3.1.3.2. газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэсний дараа тухайн нөөцийг ашиглахад шаардлагатай инженерийн шугам сүлжээг байгаль орчинд ээлтэй, хэмнэлттэй технологийн дагуу барих, усыг цэвэрлэх, дахин ашиглах норм, стандартыг боловсронгуй болгох;

3.1.3.3. усны хэрэгцээг газрын доорхи болон гадаргын усаар, хосолмол аргаар хангах бодлого барьж ирээдүйд өсөн

нэмэгдэх усны хэрэгцээг "Орхон-Говь" болон "Хэрлэн-Говь" төслүүдийг хэрэгжүүлж хангах хувилбар боловсруулж шийдвэрлэх.

3.1.4. Байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгах:

3.1.4.1. Өмнөд говийн "Байгаль орчны стратегийн ерөнхий үнэлгээ"-г хийсний дараа дэд бүтцийн төсөл тус бүрээр байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээг хийж, хэрэгжүүлэх;

3.1.4.2. хатуу хучилттай авто замаар ачаа тээвэрлэх горимд яаралтай шилжүүлэх;

3.1.4.3. төмөр зам, авто замын суурь бүтэц барих төслүүдийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд ан амьтдын гарцыг төлөвлөх арга хэмжээг тусгаж хэрэгжүүлэх;

3.1.4.4. уул уурхайн олборлох, баяжуулах, боловсруулах үйлдвэрийн төслүүдийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд, их хэмжээний газрын доорхи усны нөөц ашигласнаар усны хомсдолд орохоос сэргийлэх, усны мониторингийн тогтолцоо бий болгох;

3.1.4.5. эрчим хүч хэмнэх, байгаль орчинд ээлтэй, цэвэр технологи ашиглах замаар цаг уурын өөрчлөлттэй тэмцэх дэлхий нийтийн үйл хэрэгт хувь нэмэр оруулах;

3.1.4.6. бичил уурхайн үйл ажиллагаанаас үүсч байгаа сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах арга хэмжээ авах;

3.1.4.7. байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд төрийн бус байгууллага, аймаг, сумын захиргааны байгууллагуудын үүрэг, оролцоог нэмэгдүүлж, чадавхийг бэхжүүлэх.

3.2. Өмнөд говийн уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийн дэд бүтцийг байгуулах зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.2.1 Уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийг цахилгаан, эрчим хүчээр хангах:

3.2.1.1. Баруун хэсгийн Нарийнсухайтын уул уурхай-кокс хими-эрчим хүчний цогцолборыг эрчим хүчний бие даасан эх үүсвэрээр хангаж цаашид төвийн эрчим хүчний системтэй холбох асуудлыг

шийдвэрлэх;

3.2.1.2. Төвийн хэсгийн Тавантолгойн уул уурхай-кокс хими-эрчим хүчний цогцолбор, Оюутолгойн зэс хайлуулах үйлдвэрийг Тавантолгойн цахилгаан станцаас хангах, Улаанбаатар-Мандалговь-Тавантолгой-Оюутолгойн 220 квт-ын цахилгаан дамжуулах шугамаар дамжуулан төвийн эрчим хүчний системтэй холбох асуудлыг цогцоор шийдвэрлэх;

3.2.1.3. Зүүн хэсгийн Цагаансуваргын уул уурхайн баяжуулах үйлдвэр, Сайншандын газрын тос боловсруулах үйлдвэр, цементийн үйлдвэрийг Шивээ-Овоогийн цахилгаан станцаас эрчим хүчээр хангах;

3.2.1.4. орон нутагт баригдах барилгын материалын үйлдвэрүүдийг Тавантолгойн цахилгаан станц, Шивээ-Овоогийн цахилгаан станц, төвийн эрчим хүчний системтэй холбох асуудлыг тухайн төслийн ТЭЗҮ-ийг үндэслэн шийдвэрлэх.

3.2.2. Уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийг зам, тээвэрээр хангахын тулд Тавантолгойн уул уурхай-кокс хими-эрчим хүчний цогцолбор, Цагаансуваргын уул уурхайн баяжуулах үйлдвэр, Сайншандын газрын тос боловсруулах үйлдвэр, цементийн үйлдвэрийг өмнөд говийн төмөр замын суурь бүтэц, авто замын улсын болон орон нутгийн сүлжээгээр дамжуулан төмөр замын болон авто замын үндсэн сүлжээтэй холбох.

3.2.3 Уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийг усан хангамж, ариутгах татуургын эх үүсвэр, шугам сүлжээгээр хангах:

3.2.3.1. Баруун хэсгийн Нарийнсухайтын орд орчмын үйлдвэрлэлийн болон ундны усны хэрэгцээг хангахын тулд Баруун гол-Нарийн уулын газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэх;

3.2.3.2. Төвийн хэсгийн Тавантолгой, Оюутолгойн орд орчмын үйлдвэрлэлийн болон ундны усны хэрэгцээг хангахын тулд Балгасын улаан нуур, Наймантын хөндий, Гүний хоолой, Галбын говь, Зайрмагтай, Гурамсангийн хоолой, Таван-Алдын говийн газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэх;

3.2.3.3. Зүүн хэсгийн Цагаансуваргын орд орчмын

үйлдвэрлэлийн болон ундны усны хэрэгцээг хангахын тулд Цагаанцав, Нарангийн хөндийн газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэх;

3.2.3.4. Сайншанд, Чойрын боловсруулах аж үйлдвэрийн цогцолборуудын усны хэрэгцээг хангахын тулд Зээгийн хөтөл, Тэрэгтийн хөндий, Бор хөвөөр, Долоодын говийн газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэх;

3.2.4. Өмнөд говийн уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийг мэдээлэл, холбооны, өргөн зурвасын өндөр хурдны шилэн кабелийн сүлжээнд холбох.

3.3. Хот, суурины инженерийн дэд бүтэц болон нийгмийн суурь үйлчилгээг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд дараахь арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.3.1. Шинээр барьж байгуулах болон дахин төлөвлөлт хийж хөгжүүлэх хот, суурины байршил хүчин чадлыг тодорхойлж, хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах;

3.3.1.1. "Өмнөд говийн бүсийн хот байгуулалтын хөгжлийн стратеги"-ийг боловсруулах;

3.3.1.2. Тавантолгой, Оюутолгой, Цагаансуварга, Нарийнсухайт зэрэг томоохон ашигт малтмалын орд орчмын уул уурхайн үйлдвэрийг түшиглэн хөгжих хот, суурины хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах;

3.3.1.3. Өмнөд говийн боловсруулах аж үйлдвэрийн цогцолборуудын хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах;

3.3.1.4. хот, суурины хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах болон бүтээн байгуулалтын ажил эхлэх шатанд олон нийтийн санаа бодлыг тусгах зорилгоор уулзалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах;

3.3.1.5. Өмнөд говийн бүсэд хэт суурьшил үүсэхээс сэргийлэх, олборлох үйлдвэрлэлээс хараат байх түвшинг бууруулах арга хэмжээг тооцоолж, хот, суурины төлөвлөлтөд тусгах;

3.3.1.6. улсын хэмжээнд хийгдэж буй өндрийн сүлжээний хэмжилтэнд өмнөд говийн нутаг дэвсгэрийг тэргүүн ээлжэнд хамруулах;

3.3.1.7. улсын хэмжээнд хийгдэж буй 1:25000-ны масштабтай байр зүйн зураглалд өмнөд говийн нутаг дэвсгэрийг тэргүүн ээлжинд хамруулах;

3.3.1.8. газрын мониторингийн сүлжээнд өмнөд говийн нутаг дэвсгэрийг тэргүүн ээлжинд хамруулах.

3.3.2. Хот, суурины инженерийн дэд бүтцийг /нийтийн тээвэр, инженерийн хангамжийн эх үүсвэр, шугам сүлжээ, үерийн далан суваг/ хөгжүүлэх.

3.3.2.1. Тавантолгой, Оюутолгой, Цагаансуварга, Нарийнсухайт зэрэг томоохон ашигт малтмалын орд орчмын уул уурхайн үйлдвэрийг түшиглэн хөгжих хот суурин болон боловсруулах аж үйлдвэрийн цогцолборуудын инженерийн дэд бүтцийг цогц байдлаар төлөвлөж, төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих;

3.3.2.2. уул уурхайн хотхоны инженерийн дэд бүтцийг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих;

3.3.2.3. Засгийн газрын “100 мянган айлын орон сууц” төслийн хүрээнд баригдах орон сууцны тодорхой хэсгийг өмнөд говийн хот, суурин газарт барих, шаардлагатай инженерийн дэд бүтцийг /орон сууцны хороолол, цогцолборын инженерийн шугам сүлжээ, эх үүсвэр/ байгуулах;

3.3.2.4. Өмнөд говийн хот, сууринг мэдээлэл, холбооны, өргөн зурвасын өндөр хурдны шилэн кабелийн сүлжээнд холбох;

3.3.2.5. Орон нутгийн түүхий эдийн нөөцөд түшиглэсэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжиж, өмнөд говийн хот, суурин, инженерийн дэд бүтцийн барилгын материалын хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлээр хангаж, тээврийн зардлыг багасгаж, барилга байгууламжийн өртгийг бууруулах арга хэмжээ авах.

3.3.3. Өмнөд говийн Замын-Үүд, Гашуунсухайт, Шивээхүрэнгийн хилийн боомтуудыг хөгжүүлэх:

3.3.3.1. Гашуунсухайт, Шивээхүрэн боомтуудыг 24 цагийн ажиллагаатай, олон улсын боомт болгох;

3.3.3.2. хилийн боомтуудын ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах, газар зохион байгуулалтын асуудлыг шийдвэрлэх;

3.3.3.3. хилийн боомтуудын инженерийн дэд бүтцийг /зам тээвэр, инженерийн хангамжийн эх үүсвэр, шугам сүлжээ/ өмнөд говийн суурь дэд бүтэцтэй холбох болон бие даасан байдлаар төлөвлөж, цогц байдлаар хөгжүүлэх;

3.3.3.4. хилийн боомтын ажиллагсдыг орон сууц, эмнэлэг зэрэг нийгмийн суурь үйлчилгээгээр хангаж, эрүүл, аюулгүй, тохилог орчинд ажиллаж, амьдрах нөхцөл бүрдүүлэх;

3.3.3.5. хилийн боомтын дэргэд иргэдэд үйлчлэх буудал, зоогийн газар, дэлгүүр, ариун цэврийн байгууламж бүхий боомтын дэргэдэх суурьшлын бүс буюу хотхоны байршлыг 2-5 км-т байхаар бодож, тэдгээрийн инженерийн хангамжийн эх үүсвэр, шугам сүлжээг нэгдсэн системээр шийдэх;

3.3.3.6. хилийн боомтуудад байгаль орчны үнэлгээ хийх, тусгай хамгаалалттай газраас тодорхой хэмжээний газрыг хот байгуулалтын шаардлагаар чөлөөлүүлэх асуудлыг шийдвэрлэх;

3.3.3.7. хилийн боомтын зорчигч тээврийн авто зам, нүүрсний экспортын зам, төмөр замын хяналт шалгалтыг тусад нь шуурхай зохион байгуулах, орчин үеийн техник, тоног төхөөрөмжөөр хангах, нэвтрүүлэх хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх ажлыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд хэрэгжүүлэх;

3.3.3.8. экспортод гаргаж байгаа нүүрсийг чанараар нь ангилан ялгах, тээвэрлэх үйл ажиллагаанд байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй, орчин үеийн технологи нэвтрүүлэх ажлыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд хэрэгжүүлэх.

3.3.4. Хот, суурины нийгмийн суурь үйлчилгээг хөгжүүлэх:

3.3.4.1. хот, суурины эрүүл мэнд, боловсрол, орон сууцны хангамж зэрэг нийгмийн суурь үйлчилгээг сайжруулах, хамрах хүрээг өргөжүүлэх;

3.3.4.2. Даланзадгад, Чойр, Сайншанд зэрэг орон нутгийн томоохон хотуудад ажиллаж байгаа мэргэжлийн сургалт-үйлдвэрлэлийн төвүүдэд хөрөнгө оруулалт хийж хөгжүүлэх;

3.3.4.3. орон нутгийн иргэдийг ажлын байраар хангах, хүн амын бүхий л давхаргыг хөгжлийн үр шимийг хүртэгч байлгах бодлого барих, орон нутгийн аж ахуй эрхлэгчдэд уул уурхайн компаниудад

үйлчилгээ үзүүлэх, бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар орлого олох бололцоог бүрдүүлэх;

3.3.4.4. уул уурхайн компаниудын оролцоотой, ажлын байран дээрх болон чадамжид суурилсан сургалтаар мэргэжилтэй ажилчид бэлтгэх, уул уурхайн мэргэжлийн инженер, техникийн ажилтнуудыг дахин сургах, мэргэшүүлэх, ур чадварыг дээшлүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

3.3.4.5. уул уурхайн үйлдвэрлэлээс хамааран оршин суугаа газраасаа нүүх малчдад амьжиргааны чанар, түвшингээ алдахгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлэх;

3.3.4.6. шинээр нүүж ирсэн иргэд орон нутгийн иргэний бүртгэлд хамрагдан нийгмийн суурь үйлчилгээ хүртэх нөхцөлийг хангах;

3.3.4.7. гадаадын ажилчид, иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах, тэдний ажиллах, амьдрах нөхцөлийг сайжруулах;

3.3.4.8. амьжиргааны үнийн гэнэтийн өсөлтийг даван туулах арга замыг тооцоолох /уул уурхайн салбарт ажиллагсдын хувьд эдгээр өсөлт харьцангуй бага мэдрэгдэх боловч орлого нь төдий л нэмэгдээгүй орон нутгийн ард иргэд, шинээр нүүж ирсэн иргэд, нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж авдаг хөгшид, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, төсвийн албан хаагчид илүү их өртөх магадлалтай/;

3.3.4.9. хүн амд нийгмийн үйлчилгээг хүргэхэд төр-хувийн хэвшлийн идэвхтэй оролцоо, хамтын ажиллагааг дэмжих, нийгмийн суурь үйлчилгээний салбарт хувийн хэвшлийн оролцоог нэмэгдүүлж, чанар хүртээмжийг сайжруулах замаар төр-хувийн хэвшлийн түншлэл, итгэлцэл, хамтын ажиллагааг бэхжүүлж ажиллана.

Дөрөв. Хөтөлбөрийн удирдлага, зохион байгуулалт

4.1. Энэхүү хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг “Өмнөд говийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааг удирдан зохицуулах” үүрэг бүхий ажлын хэсэг хариуцан ажиллана. Ажлын хэсгийг Монгол Улсын Тэргүүн Шадар сайд ахлах бөгөөд орлогч даргаар нь Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хорооны дарга, бүрэлдэхүүнд нь санхүү, төсөв, зам, тээвэр, барилга, хот байгуулалт, эрдэс баялаг, эрчим хүч, гадаад харилцаа, нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөр, эрүүл мэнд, боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд, Говьсүмбэр, Дорноговь, Өмнөговь, Дундговь аймгийн Засаг дарга нар байна.

4.2. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явц, үр дүнд хяналт-шинжилгээ хийх, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажлыг ажлын хэсэг, Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо хариуцан ажиллана.

4.3. Олон нийтэд хөтөлбөрийн ач холбогдлыг сурталчлах, санал солилцох уулзалт, хөрөнгө оруулагчдын зөвлөгөөн зохион байгуулах ажлыг ажлын хэсэг, Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо, Говьсүмбэр, Дорноговь, Өмнөговь, Дундговь аймгийн Засаг даргын Тамгын газар, төслийн нэгжүүд хамтран зохион байгуулна.

Тав. Хөтөлбөрийн санхүүжилт

5.1. Хөтөлбөрийн санхүүжилт дараахь эх үүсвэрээс бүрдэнэ:

5.1.1. улсын болон орон нутгийн төсөв;

5.1.2. гадаад, дотоодын аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийн хөрөнгө оруулалт;

5.1.3. банкны зээл;

5.1.4. гадаад орон, олон улсын байгууллагын хөнгөлөлттэй зээл;

5.1.5. гадаад орон, олон улсын байгууллагын буцалтгүй тусламж;

5.1.6. хөрөнгийн бирж дээр босгосон хөрөнгө;

5.1.7. бусад эх үүсвэр.

Өмнөд говийн бүсийн дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтад 4.4 их наяд орчим төгрөг шаардлагатай гэсэн урьдчилсан тойм тооцоо гарч байгаа бөгөөд хөрөнгө оруулалтын дийлэнх хувийг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна /Хүснэгт /.

Хүснэгт. Дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтын урьдчилсан тойм тооцоо /2015 он хүртэл/

№	Дэд бүтцийн нэр төрөл	Сая.төгрөг
1	Цахилгаан, эрчим хүч	796 800.0
2	Цахилгаан станц	650 800.0
3	Цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, дэд станц	146 000.0
4	Зам, тээвэр	2 533 920.0
5	Төмөр зам	2 232 950.0
6	Авто зам	300 970.0
7	Усан хангамж	494 200.0

8	Гидрогеологийн хайгуулын судалгаа	4 200.0
9	Шугам хоолой	490 000.0
10	Хот байгуулалт, нийгмийн дэд бүтэц	525 800.0
11	Хот, тосгоны хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө	10 000.0
12	Хот, тосгоны инженерийн дэд бүтэц, эх үүсвэр, шугам сүлжээ	170 000.0
13	Орон сууц	120 000.0
14	Нийгмийн үйлчилгээний барилга, байгууламж	80 000.0
15	Барилгын материалын үйлдвэрүүдийн инженерийн дэд бүтэц	20 000.0
16	Хилийн боомтуудын инженерийн дэд бүтэц	95 800.0
17	Их, дээд сургуулийн салбар, мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвүүдийн инженерийн дэд бүтэц	30 000.0
	Нийт	4 350 720.0

Зургаа. Хөтөлбөрийн үр дүн, шалгуур үзүүлэлт

6.1. Хөтөлбөрийн үр дүнс

6.1.1. Өмнөд говьд уул уурхайн олборлох, баяжуулах, боловсруулах аж үйлдвэр, хот, суурин хөгжих үндсэн нөхцөл болох инженерийн суурь дэд бүтэц /цахилгаан станц, цахилгаан дамжуулах шугам, төмөр замын суурь бүтэц, хатуу хучилттай авто зам, усан хангамжийн эх үүсвэр, шугам сүлжээ/ баригдсан байна;

6.1.2. эдийн засгийн өсөлтийн хурдац нэмэгдэн, төсвийн орлогын хэмжээ өсч, үүнтэй уялдан нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ өссөн байна;

6.1.3. нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүнийг экспортлох чиглэл баримтлан, эрдэс түүхий эдийн экспортын эзлэх хувийн жинг аажмаар багасгаснаар экспортын бүтэцэд чанарын өөрчлөлт гарч, гадаад худалдааны тэнцэл сайжирсан байна;

6.1.4. дэвшилтэт техник, тоног төхөөрөмжийн импортын хэмжээ нэмэгдсэн байна;

6.1.5. уул уурхайн олборлох, боловсруулах аж үйлдвэрийн салбарын олон улсын хэмжээнд өрсөлдөх чадвар нэмэгдсэн байна;

6.1.6. ажлын байр шинээр бий болж, ажилгүйдлийн хувь

тодорхой хэмжээгээр буурсан байна;

6.1.7. Өмнөд говийн байгаль орчин, хүн амд үйлдвэржилт, хотжилтоос үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл багассан байна.

6.2. Хөтөлбөрийн шалгуур үзүүлэлт:

6.2.1. Өмнөд говийн хэрэглэгчдийг цахилгаан эрчим хүчээр хангаж байгаа цахилгаан станц, дэд станц, цахилгаан дамжуулах сүлжээний хүчин чадлын ашиглалт, хэрэглэгчдийн цахилгаан хангамжийн хүртээмж;

6.2.2. шинээр баригдсан өргөн төмөр зам, нарийн төмөр замын суурь бүтцийн хэмжээ;

6.2.3. шинээр баригдсан хатуу хучилттай авто замын хэмжээ;

6.2.4. усан хангамжийн эх үүсвэр, нөөцийн төрөл, тоо, хэмжээ;

6.2.5. хот, суурины шинээр баригдсан инженерийн дэд бүтцийн /нийтийн тээвэр, инженерийн хангамжийн эх үүсвэр, шугам сүлжээ, үерийн далан суваг гэх мэт/ төрөл, тоо, хэмжээ;

6.2.6. шинээр баригдсан орон сууцны тоо;

6.2.7. шинээр бий болсон нийгмийн үйлчилгээний төрөл, тоо, хэмжээ;

6.2.8. Өмнөд говийн дэд бүтцийг ашиглан үйл ажиллагаа явуулж байгаа үйлдвэрийн тоо, тэдгээрт ажиллаж байгаа ажиллах хүчний тоо;

6.2.9. шинээр бий болсон ажлын байрны тоо, мэргэжл дээшлүүлсэн болон урт, богино хугацааны сургалтад хамрагдаж мэргэжл эзэмшсэн хүний тоо;

6.2.10. агаар, хөрс, усны бохирдлын хэмжээ буурсан үзүүлэлт;

6.2.11. уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээ, эдийн засгийн өсөлтийн хурдац, төсвийн орлогын хэмжээ, нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ, экспорт, импортын хэмжээ, гадаад худалдааны тэнцэл зэрэг болно.

ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хөтөл- берийн залалт	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Хариуцан зохион байгуулах байгууллага
3.1. Өмнөд говийн суурь дэд бүтцийг байгуулах			
3.1.1. Цахилгаан, эрчим хүчээр хангах	Улаанбаатар-Мандалговь-Тавантолгой- Оюутолгойн 220 мвт-ын цахилгаан дамжуулах шугам, дэд станц барих	2010-2012	ЭБЭХЯ, СЯ
3.1.1.1	Ухаахудагийн нүүрсний ордыг түшиглэн 12 мвт-ын жижиг цахилгаан станцыг хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар барих	2009-2010	ЭБЭХЯ, СЯ, ТӨХ
3.1.1.2	Тавантолгойн нүүрсний бүлэг орд орчимд 400 мвт-аас доошгүй хүчин чадалтай цахилгаан станцыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих	2010-2014	ЭБЭХЯ, СЯ, ҮХШХ, ТӨХ
3.1.1.3	Шивээ-Овоогийн цахилгаан станцаас 300 мвт орчим цахилгаан эрчим хүчийг Монгол Улсын дотоодын хэрэгцээнд авах асуудлыг шийдвэрлэх	2010-2013	Засгийн газрын ажлын хэсэг, ЭБЭХЯ, ТӨХ
3.1.1.4			
3.1.2. Зам, тээврийн суурь дэд бүтцээр хангах			
3.1.2.1	Тавантолгой-Цагаансуварга-Сайншанд чиглэлийн төмөр замын суурь бүтцийг барих	2010-2015	ЗТБХБЯ, СЯ

3.1.2.2	Тавантолгой-Гашуунсухайт, Нарийнсухайт-Шивээхурэн чиглэлийн төмөр замын суурь бүтцийг хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар барих	2010-2012	ЗТБХБЯ, СЯ
3.1.2.3	Оюутолгой-Гашуунсухайт-Улсын хил чиглэлийн 105 км хатуу хучилттай авто замыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих	2010-2012	ЗТБХБЯ, СЯ
3.1.2.4	Нарийнсухайт-Шивээхурэн чиглэлийн 56 км хатуу хучилттай авто замыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих	2010-2011	ЗТБХБЯ, СЯ
3.1.2.5	Улсын чанартай Улаанбаатар-Мандалговь-Цогтэций чиглэлийн 249 км, Даланзадгад-Цогтэций-Оюутолгой-Гашуун сухайт-Улсын хил чиглэлийн 338 км хатуу хучилттай авто зам барих	2010-2011	ЗТБХБЯ, СЯ
3.1.3. Үйлдвэрлэлийн болон ундны усны хэрэгцээг хангах			
3.1.3.1	Өмнөд говийн бүсэд хэрэгжих уул уурхайн олборлох, боловсруулах аж үйлдвэр, дэд бүтцийн томоохон төслүүдийн усны хэрэгцээг нарийвчлан тодорхойлж, одоогийн байдлаар илэрсэн усны ордын нөөцөөр хангах нөхцөлийг судлах, шаардлагатай тохиолдолд усны ордын нэмэлт хайгуул хийх	2010-2011	БОАЖЯ

3.1.3.2	Газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тосгоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэсний дараа тухайн нөөцийг ашиглахад шаардлагатай инженерийн шугам сүлжээг байгаль орчинд ээлтэй, хамналттай технологийн дагуу барих, усыг цэвэрлэх, дахин ашиглах норм стандартыг боловсронгуй болгох	2010-2011	БОАЖЯ
3.1.3.3	Усны хэрэгцээг газрын доорхи болон гадаргын усаар, хосолмол аргаар хангах бодлого барьж ирээдүйд өсөн нэмэгдэх усны хэрэгцээг "Орхон-Говь" болон "Хэрлэн-Говь" төслүүдийг хэрэгжүүлж хангах хувилбар боловсруулж шийдвэрлэх зэрэг болно	2010-2015	БОАЖЯ
3.1.4. Байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгах			
3.1.4.1	Өмнөд говийн "Байгаль орчны стратегийн ерөнхий үнэлгээ"-г хийсний дараа дэд бүтцийн төсөл тус бүрээр байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээг хийж, хэрэгжүүлэх	2010	БОАЖЯ
3.1.4.2	Хатуу хучилттай авто замаар ачаа тээвэрлэх горимд яаралтай шилжүүлэх	2010-2015	БОАЖЯ, ЗТБХБЯ
3.1.4.3	Темер зам, авто замын суурь бүтэц барих төслүүдийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд ан амьтдын гарцыг төлөвлөх, зэрлэг ан амьтдын идэвхтэй хөдөлгөөний үеэр тээвэрлэлтийг түр зогсоох арга хэмжээг тусгаж хэрэгжүүлэх	2010-2012	БОАЖЯ, ЗТБХБЯ

3.1.4.4	Уул уурхайн олборлох, баяжуулах, боловсруулах үйлдвэрийн төслүүдийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд, их хэмжээний газрын доорхи усны нөөц ашигласнаар усны хомсдолд орохоос сэргийлэх	2010-2014	БОАЖЯ
3.1.4.5	Эрчим хүч хэмнэх, байгаль орчинд ээлтэй, цэвэр технологи ашиглах замаар цаг уурын өөрчлөлттэй тэмцэх дэлхий нийтийн үйл хэрэгт хувь нэмэр оруулах	2010-2015	БОАЖЯ, ЭБЭХЯ
3.1.4.6	Бичил уурхайн үйл ажиллагаанаас үүсч байгаа сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах арга хэмжээ авах	2010-2015	БОАЖЯ, ЭБЭХЯ
3.1.4.7	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд төрийн бус байгууллага, аймаг, сумын захиргааны байгууллагуудын үүрэг оролцоог нэмэгдүүлж, чадавхийг бэхжүүлэх	2010-2015	БОАЖЯ, аймгийн ЗДТГ
3.2. Өмнөд говийн уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийн дэд бүтцийг байгуулах			
3.2.1	Уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийг цахилгаан, эрчим хүчээр хангах		

3.2.1.1	Баруун хэсгийн Нарийнсухайтын уул уурхай-кокс хими-эрчим хүчний цогцолборыг эрчим хүчний бие даасан эх үүсвэрээр хангаж цаашид төвийн эрчим хүчний системтэй холбох асуудлыг шийдвэрлэх	2010-2015	ЭБЭХЯ, СЯ
3.2.1.2	Төвийн хэсгийн Тавантолгойн уул уурхай-кокс хими-эрчим хүчний цогцолбор, Оюутолгойн ээс хайлуулах үйлдвэрүүдийг Тавантолгойн цахилгаан станцаас хангах, Улаанбаатар-Мандалговь-Тавантолгой-Оюутолгойн 220 квт-ын цахилгаан дамжуулах шугамаар дамжуулан төвийн эрчим хүчний системтэй холбох асуудлыг цогцоор шийдвэрлэх	2010-2014	ЭБЭХЯ, СЯ
3.2.1.3	Зүүн хэсгийн Цагаансуваргын уул уурхайн баяжуулах үйлдвэр, Сайншандын газрын тос боловсруулах үйлдвэр, цементийн үйлдвэрийг Шивээ-Овоогийн цахилгаан станцаас эрчим хүчээр хангах	2010-2015	ЭБЭХЯ, СЯ
3.2.1.4	Орон нутагт баригдах барилгын материалын үйлдвэрүүдийг, Тавантолгойн цахилгаан станц, Шивээ-Овоогийн цахилгаан станц, төвийн эрчим хүчний системтэй холбох асуудлыг тухайн төслийн ТЭЗҮ-ийг үндэслэн шийдвэрлэх	2010-2015	ЭБЭХЯ, СЯ, ЗТБХБЯ

3.2.2. Уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийг зам, тээвэрээр хангах

ЗТБХБЯ, СЯ, ТӨХ

2010-2015

Тавантолгойн уул уурхай-кокс хими-эрчим хүчний цогцолбор, Цагаансуваргын уул уурхайн баяжуулах үйлдвэр, Сайншандын газрын тос боловсруулах үйлдвэр, цементийн үйлдвэрийг өмнөд говийн төмөр замын суурь бүтэц, авто замын улсын болон орон нутгийн сүлжээгээр дамжуулан төмөр замын болон авто замын үндсэн сүлжээтэй холбох

3.2.3. Уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийг усан хангамж, ариутгах татуургын эх үүсвэр, шугам сүлжээгээр хангах

БОАЖЯ

2010-2011

Баруун хэсгийн Нарийнсухайтын орд орчмын үйлдвэрлэлийн болон ундны усны хэрэгцээг хангахын тулд Баруун гол-Нарийн уулын газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэх

БОАЖЯ

2010-2015

Төвийн хэсгийн Тавантолгой, Оюутолгойн орд орчмын үйлдвэрлэлийн болон ундны усны хэрэгцээг хангахын тулд Балгасын улаан нуур, Наймантын хөндий, Гүний хоолой, Галбын говь, Зайрмагтай, Гурамсангийн хоолой, Таван-Алдын говийн газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэх

3.2.3.3	Зүүн хэсгийн Цагаансуваргын орд орчмын үйлдвэрлэлийн болон ундны усны хэрэгцээг хангахын тулд Цагаанцав, Нарангийн хөндийн газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэх	2010-2011	БОАЖЯ
3.2.3.4	Сайншанд, Чойрын боловсруулах аж үйлдвэрийн цогцолборуудын усны хэрэгцээг хангахын тулд Эзэгийн хөтөл, Тэрэгтийн хөндий, Бор хөвөөр, Долоодын говийн газрын доорхи усны ордын нөөцийг ашиглах тооцоог нарийвчлан боловсруулж шийдвэрлэх	2010-2011	БОАЖЯ
3.2.4.Өмнөд говийн уул уурхайн олборлох, баяжуулах үйлдвэр, боловсруулах аж үйлдвэрийг мэдрээлэл, холбооны, ергөн зурвасын өндөр хурдны шилэн кабелийн сүлжээнд холбоно			
3.3. Хот, суурины инженерийн дэд бүтэц болон нийгмийн суурь үйлчилгээг хөгжүүлэх			
3.3.1. Шинээр барьж байгуулах болон дахин төлөвлөлт хийж хөгжүүлэх хот, суурины байршил, хүчин чадлыг тодорхойлж, хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах			
3.3.1.1	"Өмнөд говийн бүсийн хот байгуулалтын хөгжлийн стратегий"-ийг боловсруулах	2010	ЗТБХБЯ, СЯ
3.3.1.2	Тавантолгой, Оюутолгой, Цагаансуварга, Нарийнсухайт зэрэг томоохон ашигт малтмалын орд орчмын уул уурхайн үйлдвэрийг түшиглэн хөгжих хот, суурины хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах	2010-2011	ЗТБХБЯ, СЯ

3.3.1.3	Өмнөд говийн боловсруулах аж үйлдвэрийн цогцолборуудын хэсэгчилсэн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах	2010-2011	ЗТБХБЯ
3.3.1.4	Хот, сууринь хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах болон бүтээн байгуулалтын ажил эхлэх шатанд олон нийтийн санаа бодлыг тусгах зорилгоор уулзалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах	2010-2011	ЗТБХБЯ
3.3.1.5	Өмнөд говийн бүсэд хэт суурьшил үүсэхээс сэргийлэх, олборлох үйлдэрлэлээс хараат байх түвшинг бууруулах арга хэмжээг тооцоолж, хот, сууринь төлөвлөлтөд тусгах	2010-2011	ЗТБХБЯ
3.3.1.6	Улсын хэмжээнд хийгдэж байгаа өндрийн сүлжээний хэмжээнд өмнөд говийн нутаг дэвсгэрийг тэргүүн ээлжинд хамруулах	2010-2012	ЗТБХБЯ, СЯ
3.3.1.7	Улсын хэмжээнд хийгдэж байгаа 1:25000-ны масштабтай байр зүйн зураглалд өмнөд говийн нутаг дэвсгэрийг тэргүүн ээлжинд хамруулах	2010-2012	ЗТБХБЯ, СЯ
3.3.1.8	Газрын мониторингийн сүлжээнд өмнөд говийн нутаг дэвсгэрийг тэргүүн ээлжинд хамруулах	2010-2015	ЗТБХБЯ, БОАЖЯ, СЯ
3.3.2. Хот, сууринь инженерийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх			

3.3.2.1	Тавантолгой, Оюутолгой, Цагаансуварга, Нарийнсухайт зэрэг томоохон ашигт малтмалын орд орчмын уул уурхайн үйлдвэрийг түшиглэн хөгжих хот, суурин болон боловсруулах аж үйлдвэрийн цогцолборруудын инженерийн дэд бүтцийг цогц байдлаар төлөвлөж, төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих	2010-2015	ЗТБХБЯ, ЗБЭЗХЯ, СЯ, ТӨХ
3.3.2.2	Уул уурхайн хотхоны инженерийн дэд бүтцийг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмаар барих	2010-2013	ЗТБХБЯ, ЗБЭЗХЯ, ТӨХ
3.3.2.3	Засгийн газрын "100 мянган айлын орон сууц" төслийн хүрээнд баригдах орон сууцны тодорхой хэсгийг өмнөд говийн хот, суурин газарт барих, шаардлагатай инженерийн дэд бүтцийг /орон сууцны хороолол, цогцолборын инженерийн шугам сүлжээ, эх үүсвэр/ байгуулах	2010-2015	ЗТБХБЯ, ЗБЭЗХЯ, СЯ, ТӨХ
3.3.2.4	Өмнөд говийн хот, сууринг мэдээлэл, холбооны, ергэн зурвасын өндөр хурдны шилэн кабелийн сүлжээнд холбох	2010-2015	ХХЗХоргоо, МШХХТГ, СЯ

3.3.2.5	Орон нутгийн түүхий эдийн нөөцөд түшиглэсэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжиж, өмнөд говийн хот, суурин, инженерийн дэд бүтцийн барилгын материалын хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлээр хангаж, тээврийн зардлыг багасгаж, барилга байгууламжийн ертгийг бууруулах арга хэмжээ авах	2010-2015	ЗТБХБЯ, СЯ
3.3.3. Өмнөд говийн Замын-Үүд, Гашуунсухайт, Шивээхүрэнгийн хилийн боомтуудыг хөгжүүлэх			
3.3.3.1	Гашуунсухайт, Шивээхүрэн боомтуудыг 24 цагийн ажиллагаатай олон улсын боомт болгох	2010	ГХЯ
3.3.3.2	Хилийн боомтуудын ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах, газар зохион байгуулалтын асуудлыг шийдвэрлэх	2010	ЗТБХБЯ, ГХЯ, СЯ, ХЗДХЯ, ҮХШХ, ҮАБЗ, ГЕГ, ХХЕГ, МХЕГ
3.3.3.3	Хилийн боомтуудын инженерийн дэд бүтцийг /нийтийн тээвэр, инженерийн хангамжийн эх үүсвэр, шугам сүлжээ, үерийн далан суваг/ өмнөд говийн суурь дэд бүтэцтэй холбох болон бие даасан байдлаар төлөвлөж, цогц байдлаар хөгжүүлэх	2010-2012	ЗТБХБЯ, ЭБЭХЯ, СЯ, ҮХШХ, ГЕГ, ХХЕГ, МХЕГ
3.3.3.4	Хилийн боомтын ажиллагсдыг орон сууц, эмнэлэг зэрэг нийгмийн суурь үйлчилгээгээр хангаж, эрүүл, аюулгүй, тохилог орчинд ажиллаж амьдрах нөхцөл бүрдүүлэх	2010-2012	ЗТБХБЯ, ЭМЯ, НХХЯ, СЯ, ҮХШХ, ГЕГ, ХХЕГ, МХЕГ

3.3.3.5	Хилийн боомтын дэргэд иргэдэд үйлчлэх буудал, зоогийн газар, дэлгүүр, ариун цэврийн байгууламж бүхий боомтын дэргэдэх суурьшлын бус буюу хотхоны байршлыг 2-5 км-т байхаар бодож, тэдгээрийн инженерийн хангамжийн эх үүсвэр, шугам сүлжээг нэгдсэн системээр шийдэх		
3.3.3.6	Хилийн боомтуудад байгаль орчны үнэлгээ хийх, тусгай хамгаалалттай газраас тодорхой хэмжээний газрыг хот байгуулалтын шаардлагаар чөлөөтүүлэх асуудлыг шийдвэрлэх	2010-2012	ЗТБХБЯ, ХЗДХЯ, ҮАБЗ
3.3.3.7	Хилийн боомтын зорчигч тээврийн авто зам, нүүрсний экспортын зам, төмөр замын хяналт шалгалтыг тусад нь шуурхай зохион байгуулах, орчин үеийн техник, тоног төхөөрөмжөөр хангах, нэвтрүүлэх хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх ажлыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд хэрэгжүүлэх	2010-2012	ЗТБХБЯ, СЯ, ҮХШХ, ГЕГ, ХХЕГ, МХЕГ, ТӨХ
3.3.3.8	Экспортод гаргаж байгаа нүүрсийг чанараар нь ангилан ялгах, тээвэрлэх үйл ажиллагаанд байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй, орчин үеийн технологи нэвтрүүлэх ажлыг төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд хэрэгжүүлэх	2010-2012	ЭБЭХЯ, ЗТБХБЯ

3.3.4. Хот, сууринь нийгмийн суурь үйлчилгээг хөгжүүлэх

3.3.4.1	Хот, сууринь эрүүл мэнд, боловсрол, орон сууцны хангамж зэрэг нийгмийн суурь үйлчилгээг сайжруулах, хамрах хүрээг өргөжүүлэх	2010-2015	БСШУЯ, НХХЯ
3.3.4.2	Даланзадгад, Чойр, Сайншанд зэрэг орон нутгийн томоохон хотуудад ажиллаж байгаа мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвүүдэд хөрөнгө оруулалт хийж хөгжүүлэх	2010-2013	БСШУЯ
3.3.4.3	Орон нутгийн иргэдийг ажлын байрвар хангах, хүн амын бүхий л давхаргыг хөгжлийн үр шимийг хуртасч байлгах бодлого барих, орон нутгийн аж ахуй эрхлэгчдэд уул уурхайн компаниудад үйлчилгээ үзүүлэх, бариа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх замаар орлого олох бололцоог бүрдүүлэх	2010-2015	НХХЯ, аймгийн ЗДТГ
3.3.4.4	Уул уурхайн компаниудын оролцоотой, ажлын байран дээрх болон чадамжид суурилсан сургалтаар мэргэжилтэй ажилчид бэлтгэх, уул уурхайн мэргэжлийн инженер-техникийн ажилтнуудыг дахин сургах, мэргэшүүлэх, ур чадварыг дээшлүүлэх ажлыг зохион байгуулах	2010-2015	БСШУЯ, НХХЯ, ЗБЭХЯ

3.3.4.5	Уул уурхайн үйлдвэрлэлээс хамааран оршин суугаа газраасаа нүүх малчдад амьжиргааны чанар, түвшингээ алдахгүй байх нөхцөлийг /нөхөн олговор олгох гэх мэт/ бүрдүүлэх	2010-2015	НХХЯ, аймгийн ЗДТГ
3.3.4.6	Шинээр нүүж ирсэн иргэд орон нутгийн иргэний бүртгэлд хамрагдан нийгмийн суурь үйлчилгээ хүртэх нөхцөлийг хангах	2010-2015	НХХЯ, аймгийн ЗДТГ
3.3.4.7	Гадаадын ажилчид, иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах, тэдний ажиллах, амьдрах нөхцөлийг сайжруулах	2010-2015	НХХЯ, аймгийн ЗДТГ
3.3.4.8	Амьжиргааны үнийн гэнэтийн өсөлтийг даван туулах арга замыг тооцоолох	2010-2015	НХХЯ, аймгийн ЗДТГ
3.3.4.9	Хүн амд нийгмийн үйлчилгээг хүргэхэд төр-хувийн хэвшлийн идэвхтэй оролцоо, хамтын ажиллагааг дэмжих	2010-2015	НХХЯ, аймгийн ЗДТГ

МОНГОЛ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН ТОГТООЛ

2010 оны 06 дугаар
сарын 22-ны өдөр

Дугаар 16

Улаанбаатар
хот

ИРГЭНИЙ ХУУЛИЙН 12 ДУГААР БҮЛГИЙН 4 ДҮГЭЭР ДЭД БҮЛГИЙН ЗАРИМ ЗҮЙЛ, ЗААЛТЫГ ТАЙЛБАРЛАХ ТУХАЙ

Хөршийн эрх, уг эрхээ хэрэгжүүлэх зорилгоор бусдын өмчлөх эрхийг хязгаарлах харилцааг зохицуулсан Иргэний хуулийн "Эдийн болон эдийн бус баялгийн эрх" дэд хэсгийн 12 дугаар бүлгийн 4 дүгээр дэд бүлгийн зарим зүйл, заалтыг нэг мөр ойлгож, зөв хэрэглэх явдлыг хангах зорилгоор Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавьдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 4 дэх заалт, Шүүхийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.6.5-д заасныг удирдлага болгон Улсын Дээд шүүхээс **ТОГТООХ НЬ:**

1.Иргэний хуулийн /цаашид хуулийн гэх/ 134 дүгээр зүйлийн 134.1-д заасан "**хөрш залгаа эд хөрөнгө**"-д "**хил залгаа эзэмшил газар**" буюу тодорхой зурвасаар зааглагдсан зэргэлдээ эзэмшил газар хамаарахаас гадна ийнхүү шууд зэрэгцсэн байршилгүй ч газар ашиглалтын явцад харилцан нөлөөлөл бүхий байдал үүсгэх, өмчлөлийн хэлбэр үл хамаарах мөн хуулийн 84 дүгээр зүйлийн 84.3-т заасан газраас "**бусад үл хөдлөх эд хөрөнгө**" хамаарна.

2.Хуулийн 135 дугаар зүйлийн 135.1-д заасан "**нөлөөлөл**" гэдгийг хөрш залгаа газрын өмчлөгч буюу эзэмшигчээс уг эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах явцад нөгөө этгээдийн эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглахад саад төвөг учруулах хүчин зүйл гэж ойлгоно.

Эдгээр нь дуу чимээ, доргио, утаа, гэрэлтүүлэг, хорт хий, өндөр үелзлэл, хог хаягдал, цацраг идэвхт бодис, хөрсний бохирдол зэрэг эзэмшигчийн хянах боломжгүй байдлаар хөрш залгаа үл хөдлөх эд хөрөнгийн хилээр нэвтрэх хэлбэрээр илэрнэ.

Уг нөлөөлөл нь эд хөрөнгийг ашиглах тухайн хэлбэрт зайлшгүй гарах учиртай эсхүл гарах боломжтой бөгөөд ноцтой үр дагаврыг үүсгээгүй байна.

Харин эрх зүйн хэм хэмжээ зөрчсөн хөршийн үйлдэл, эс үйлдэхгүй нь энэ ойлголтод хамаарахгүй.

3.Хуулийн 135 дугаар зүйлийн 135.2-т зааснаар дээрх нөлөөлөл ноцтой үр дагавар үүсгэсэн хэдий ч "**аж ахуйн ердийн зориулалтаар ашиглах**" буюу тухайн төрлийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд шаардагдах стандарт, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын нөхцлийг хангасан ердийн үйл ажиллагаанаас бий болсон бол нөхөн төлбөр шаардах эрх үүсгэхгүй.

Мөн зүйл, хэсэгт заасан "**ердийн ашиглалтын үед байж болох**

хэвийн хэмжээ” гэж үл хөдлөх эд хөрөнгийг тухайн хэлбэрээр ашиглахад хөрш зэргэлдээ этгээдэд зайлшгүй үзүүлэх нийтлэг шинж тэмдэг бүхий нөлөөллийг хэлнэ.

Маргаан үүсгэж буй нөлөөллийн хэмжээ, хязгаар, стандартыг тогтоосон эрхийн акт байхгүй бол шүүх уг нөлөөллийг бий болгож буй аж ахуйн үйл ажиллагаа, үйлчилгээг тухайн орчин тойронд ижил үйл ажиллагаа явуулж буй бусад газруудын ажиллагаатай харьцуулан үзэх аргаар нөлөөллийн хэмжээг тогтооно.

Энэ зүйл, хэсэгт заасан **“нөхөн төлбөр”** гэдгийг өөрийн өмчлөл, эзэмшлийн эд хөрөнгийг эзэмших, ашиглах эрх чөлөөг хязгаарлуулсан боловч хуулийн 106 дугаар зүйлийн 106.2-т заасан шаардлага гаргах өмчлөгч, эзэмшигчийн эрхийг эдлэх боломжгүйн учир авч буй төлөөс гэж ойлгоно.

Уг төлөөсийг хуулийн 228, 492 дугаар зүйлд заасан гэм хорыг арилгах төлбөр гэж үзэхгүй.

4.Хуулийн 135 дугаар зүйлийн 135.3-т заасан **“хөрш залгаа газар”** гэдэгт Газрын тухай хуулийн дагуу аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэнд өмчлүүлэх, эзэмшүүлэх, ашиглуулах зорилгоор олгосон, хилээр хязгаарлагдсан, тодорхой эзэмшигч, ашиглагч, өмчлөгчтэй, оноосон дугаартай, кадастрт тусгагдсан, хил залгаа болон хил залгаа биш боловч харилцан нөлөөлөл бүхий эдлэн газар, барилга байгууламж буюу түүний хэсгүүдийг ойлгоно.

Мөн зүйл, хэсэгт заасан **“ноцтой хохироож болох барилга байгууламж”** гэж хөрш залгаа газрыг эзэмшигч нөгөө этгээдийн хил хязгаарыг зөрчөөгүй буюу Газрын тухай хууль, Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу газрын улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд байгаа өгөгдлүүд болох талбайн хэмжээ, хилийн шугам, түүний геодезийн байнгын цэг, тэмдэглэлтийг тэмдэгшүүлсэн байршилтай давхцаагүй, хөрш залгаа этгээдийн хилийн шугамыг агаарын эсхүл газрын хэвлий хэсгээр давж ороогүй, өөрийн эзэмшлийн газарт барьж байгаа боловч уг барилга, байгууламжаас бий болох нөлөөлөл нь хөрш залгаа газрын эзэмшигчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцэхгүй, хэвийн ажиллах, аж төрөхөд саад учруулах нь илэрхий болсон үл хөдлөх эд хөрөнгийг хэлнэ.

5.Хуулийн 135 дугаар зүйлийн 135.4-т заасан **“хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу хөрш залгаа газрын тогтоосон хил хязгаараас гадагш”** гэдэгт энэ тогтоолын 4-т тодорхойлсон хилийн шугамыг давуулсан байхыг ойлгоно.

6.Хуулийн 136 дугаар зүйлийн 136.1-д заасан **“Хэд хэдэн эзэмшил газраар дамжин урсдаг, газрын гүнээс гардаг цэвэр ус”** гэж хөрш залгаа хэд хэдэн эдлэн газар, нэгж талбараар дамжин урсдаг гол, горхи, булаг шанд, рашаан зэрэг урсгал усыг хэлнэ.

Мөн зүйл, хэсэгт заасан **“хаягдал ус”** гэдэгт бохир ус зайлуулах худаг, шугамнаас гарсан болон үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд хэрэглэсэн бохир усыг ойлгоно.

Энэ зүйл, хэсэгт заасан **“бусдын хэрэгцээг хязгаарлах байдлаар ашиглах”** гэж өөрийн газраар дамжин урсаж байгаа байгалийн болон газрын гүнээс гарсан гол, горхи, булаг шандны цэвэр усны урсгалын чиглэлийг өөрчлөх, урсгалыг зогсоож, хаалт, далан хийх аргаар тогтмол ус болгох, зориулалтын бусаар ашиглах, бохирдуулах, усны ундарга, нөөцийг багасгах зэргээр бусад этгээдийн өмчлөх, эзэмших эрхийг бүрэн хэмжээгээр эдлүүлээгүйг хэлнэ.

7.Хуулийн 137 дугаар зүйлийн 137.1-д заасан **“хил зөрчин”** гэдэгт Кадастрын зураглал ба газрын кадастрын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.11-д заасны дагуу Газрын мэдээллийн санд байгаа тухайн газрын ерөнхий болон оноосон хил, заагийг тогтоосон кадастрын зурагт заасан цэг, тэмдэгтийг зөрчин хөрш залгаа этгээдийн газар эсхүл газраас дээшхи агаарын хилийг нэвтэрснийг ойлговол зохино.

Мөн зүйл, хэсэгт заасан **“шаардлага гаргаагүй”** гэдэгт эрх нь зөрчигдсөн хөрш залгаа газрын эзэмшигч, өмчлөгч хил зөрчсөн үйл баримтыг мэдсэн атлаа нөгөө талд хуулийн 106 дугаар зүйлийн 106.1, 106.2-т заасан шаардлага гаргах эрхээ тэр даруй хэрэгжүүлээгүй учир цаашид хэрэгжүүлэх боломжгүй буюу хэрэгжүүлэхээс татгалзах үр дагавар үүсгэх байдлыг хамааруулан ойлгоно.

8.Хуулийн 137 дугаар зүйлийн 137.2-т заасан **“нөхөн төлбөр”** гэж хил зөрчин барилга байгууламж барьсан талын зөрчлийг хөрш залгаа эд хөрөнгө эзэмшигч нөгөө тал хүлцэн тэвчиж, хуулийн 106 дугаар зүйлийн 106.1-д заасан шаардах эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсны төлөө түүнд өгөх төлөөсийг хэлнэ.

9.Хуулийн 139 дүгээр зүйлийн 139.1-д заасан **“хилийн зааг тогтоосон байгууламж”** гэдэгт хашаа, хайс, суваг, далан, хаалт, мод бут зэрэг хөрш зэргэлдээ газрын хязгаарыг тогтоож, хооронд нь зааглах зорилгоор бий болгосон аливаа зүйлийг хамааруулж үзнэ.

ЕРӨНХИЙ ШҮҮГЧ

С.БАТДЭЛГЭР

ШҮҮГЧ

Д.ТУНГАЛАГ

Хаяг:

“Төрийн мэдээлэл” эмхтгэлийн редакци.

Улаанбаатар-12, Төрийн ордон 124 тоот

И-мэйл: turin_medeelel@parliament.mn

Утас: 262420, 329612

Хэвлэлийн хуудас 2

Индекс: 14003

Үндэсн Их Хурлын Тэмдэгт газрын хэвлэл хэргийн хэлтэс хэвлэв.
Утас 329487